Det förlofvade landet

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1906.

TILL MIN HUSTRU.

*

Om mörker fram och mörker bak kring lurande försåten, och om det knep med mat och tak, — du vek ej af från stråten. Ej mannasvek, ej kvinnoprat förmått det minsta kufva ditt goda, stolta, sköna hat mot zopf och pickelhufva.

Så gick du rakt på man och sak mot hop af smygmän såte och tände på med största mak i snuskigt gammalt bråte. När pilen fast i hälen satt å oansvarigheten, du slog ditt öppna, friska skratt mot ruttna härligheten.

Med sjömansblick du utkik höll, — det låg dig uti blodet. Om stormen steg, om stiltje föll, — än aldrig svek dig modet. Med allra bästa kosterbåt att äfventyra färden — det var din stolta drottningstråt igenom denna världen.

Ditt själsgry, fruktbart varmt och mjukt som solglänst teg om våren, dref bort allt sträft och skeft och sjukt, som smög dig tätt i spåren. Men skelande, på filtmjuk has, i årvis kring dig kretsat en best af gulögd blodhundsras, som satan på dig hetsat ...

Ock framgent i vår kosterbåt vi äfventyra färden. Det är och blir vår rätta stråt igenom denna världen. Och intet svek och intet prat skall nånsin kunna kufva ditt goda, stolta, sköna hat mot zopf och pickelhufva.

München, juni 1906.

I.

PÅ SUNDÅNGAREN.

*

PROLOG.

1.

Bakom Sundets ljusa vatten sjunker i septembernatten Skåne. Uti höstklar dager blott en kustrand drager sitt skarpa, mörka streck, som skär mig in i själen likt den sista långa tonen af en gammal visa, sjungen i fjärran, medan en hand därborta flitigt sömmar liktäcket öfver minnen och drömmar.

Rökhyttens fönster lysa ut i den blånande skymningen; och med dofva, tunga slag i tystnaden mäter i enformig brådska maskinen tiden. Från landet, som sjunkit vid horisonten, från mitt gångna lif, som sjunker vid horisonten, hör jag, lutad mot akterns reling, ett sorl af röster; och stirrande ned i djupet, ser jag dem stå därnere, likt sagans stad som sänkts på hafsens botten, och blickar ned i en upplyst sal, där män och kvinnor sitta bänkade kring de fyllda borden. Bland faten och glasen och lamporna och ljusen brinner mitt eget

hjärtas uppsåt med klar och spetsig låga, — som en klingande, skälfvande ton genom virrvarret och tumultet, — tills ångarens hvita kölvatten fräser ned och släcker gästabudshärligheten ...

En mötande ångare glider ljudlöst förbi med sina långa rader ljus i det mörka skrofvet och dragande skorstensröken efter sig som ett tjockt, långt, svart streck genom den klara luften. Den fjärmar sig och blir allt mindre, och mina blickar ha följt den länge efter att den försvunnit i den tätnande natten, — tills de varsna en annan rad af ljus, glimmande fram ur dunklet, från de hvita väggarna under det mörka halmtaket mellan stammarna af gamla almar med glesnade kronor och råkbon i topparna, — och på backen bakom gården en ensam kvinnogestalt, tecknande sig mot den hvitnande himlen i de mjuka och skarpa linjerna af en silhouett, klippt af min egen konstnärshand i svart papper ...

2.

Jag drömde dig sent och tida, Skåne, mitt moderland. Med drömmar väna och vida du knöt mig med rosenband till dina skogar och slätter i trolska och skumögda nätter.

Du var mig händer som smeka i böjliga barnaår. Du var mig det hjärteveka, när kälen ur sinnet går vid unga och varma tårar i milda, knoppande vårar.

Du var mig det tysta och kärfva från småmans hem och härd. Du var mig det lättsinnigt djärfva, som lyser öfver en värld, när själ och gestalt är vordet det stolta och flammande ordet.

Med kornax i midjans spänne och ymnigt blåklintsband kring hufvudhår och änne, Skåne, mitt moderland, du hvita lemmarna tvager i Sund uti sommardager.

3.

Jag spritter hastigt till, då jag på skuldran känner en hand. Framför mig stå två gamla goda vänner, som städse än, hvarthän jag vändt mitt lifsskepps stäf, mig följt i trofast nit: fru Huggorm och herr Räf. Med rödt och spetsigt skägg och röd och ståtlig manke och fjunigt röda hår på kind och näsa är herr Räf en bild utaf den djäfvulskt snöda tanke, som nästan ofärd spår och hennes lif begär. Bak ulstern, som en tunn och smalnad skepnad höljer, en styf och yfvig svans sig uppenbarligt döljer. Fru Huggorms smärta lifs behagfullt hala böjning, den långa halsens snitt, det lilla hufvuts höjning, allt leder tanken bort från gängse tomt förtal om tandens etterbett och tungans fala tal. Med öfverdrifvet krus herr Räf cylindern höjer, och med ett artigt smil han mot mig fram sig böjer: »Jag kommer hit i kväll att efter gammal sed dig önska lycka till, då färden nu bär ned i stora världen. Där du hastigt nog tör glömma så mången bitter dryck, du hemma nödgats tömma. Vi veta, hur du led af småtteri och fnask och lifvet gjorts dig surt af dumt, gement patrask. Farväl! Au revoir! Och när vi ses härnäst, helt visst du rider hem, stolt riddar, högt till häst.» Med skatans gälla skratt fru Huggorm till mig nickar och niger därpå djupt med gula, hätska blickar: »Uti min ringhet all jag önskar kandidaten, — förlorad älskad son, — en god aptit till maten!» — — —

Öfver mig tutar ångpipan. Däcket vimlar af människor; men det äkta paret är med ens försvunnet. Och tätt framför mig höja sig Köpenhamns tak och torn mot den rökigt röda aftonhimlen.

II.

DANSKA BILDER.

*

1.

I, stilla danska minnen af morgonljus och morgonro! I genom själen rinnen med värme utaf vif och bo, — från själlandsk nejd af skog och sjö i vinterfrost och senhösttö.

Du blida danska tunga, som var min andes modersmål, i veka år och unga du gaf mig väg och gaf mig mål och satte goda segel opp på skutan min å mast och topp.

Jag njöt din andes råga med doft af gammalt ädelt vin. Den mätte lifvets fråga med tanke klar och känsla fin, än blomstrande som hälsa röd, än brinnande i hektisk glöd.

Du folk af munter möda med breda inslag löje i, — du land af sofrad gröda och fylligt, själfullt drömmeri, — du gaf mig hustru, barn och blom, du gaf mig lifvets rikedom.

2.

I tindrande, tyst septemberdag vi stå bakom grinden, du och jag, till nätt och prydlig täppa, där träden med frukten röd och gul, som mognande väntar på gille och jul, genom löfverket solljuset släppa.

Bak gången, som ligger krattad och fin, skina aster och georgin; och i guldstickad amagerhufva bland blomsterkrukor å fönsterrand en rödlett gumma med flitig hand ses nytert vid stickstrumpan rufva.

Hon suttit där, gumman, en sådan dag, då vi på frukosten, du och jag, gjorde kring nejden runden. Inunder en himmel utan en sky låg hvilande hvit och vänlig by i djupaste höstmiddagsblunden.

Och ensamt par, som tillsamman gått, tänkte och sade: här är oss godt och ljufligt att fatta fäste. Vi togo i halmtäckt koja vår rast och byggde där opp med lust och hast vårt bräckliga fågelnäste ...

Vi stå där i täppan, du och jag, och se ut i tyst och tindrande dag i solig midagstimma. Därnere i ådalen blänker sjön, och på kyrkan å bokklädd sluttnings krön trappgaflarna röda glimma.

Ehvart vi än blicka, är synranden täckt med skogar i höstens pråliga dräkt. Osynliga hvila därinne små svarta tjärnar och hvita hus, — det går genom själen ett fjärran sus af ett klingande gammalt minne.

Bak skogarnas andra och fjärran rand med hängande bokar och sandgul strand skimrar ett fagert spänne: Helsingör—Helsingborg, som knyter två land tillhopa med Sundets sidenblå band, att ett det må varda af tvenne.

3.

Det rödletta ansiktet i amagerhufvan bland krukblommorna bakom de låga och små- rutiga fönstren manade fram en minnesbild i mig, som nästan utplånats af tiden. Inbränd i de unga årens mjuka lera, stod den plötsligt ånyo fram i sin ursprungliga klarhet; och jag blickade in i en amagergårds rymliga folkstuga, där unga flickor med rödletta anleten inom hufvorna flitade vid spinnrock och karda, medan utanför de låga, smårutiga fönstren i bakgrunden stod en äkta dansk vinterdag med mjuka hvita flingor i mjuk gul tjocka.

Det var en scen från mäster Holbergs hus. Så knöt sig samman uti syn och minne och fantasi, hvad som i Danmarks odling i mäktig åder löper fram emellan det breda djupet och den höga tinnen, — från folkets lager opp till enslig ande, från torftig hvardag opp till luttrad helg och från tid som flytt till tid, hvari vi verka.

Så smides hvarje bit af lödig rånatur till ädelt smycke utaf konst och af kultur; och söckenlifvets hvarje minsta stycke blir genompyrdt till dikt af inhemskt tycke. Ty: »hvad vi vilja, är kring landet ljus!»

4.

Utaf det lätta, lysande danska »Vid» — från släktled till släktled spunnen — enar en gyllene tråd genom ny och gammal tid en skimrande rad af diktningens ädelstenar. Och folket, som de skänktes, förvarade dem i kostbart skrin och i varmt ombonadt hem, som vigdes in af Ludvig Holbergs snille, när ned han steg till Jeppe och till Nille.

En lifsglad ungmö med varm och rosig hy under händers ömma vård och ögons vaka, — den lefvande bild af Danmark i stad och by, som mästarn skapat för hundrade år tillbaka, oss strålar än i dag emot från samma scen. Ty folket har hållit den blank och ren, — med kärngodt löje mot all skef förbildning och med sin ärfda smak mot ful förvildning.

Hvart släktled in uti Holbergs diktning göt sitt eget allra finaste och bästa. I städs' föryngrad art det ena den njöt och skänkte den ung och pulsande åt det nästa. Så man i dag ännu på rad och på parkett sig hemma känner med ena och samma rätt, när tolkning gifves åt mästarens diktarkynne af Olav Poulsens skapande skämtarlynne.

5.

På Östergade hvar dag jag hade min upptäcktstur uti ur och skur. När solen sken och i mattgul tåga, vid himmel ren och vid gaslyktslåga, på Östergade min själ jag lade uti din famn, o Köpenhamn.

Jag ville fatta ditt väsens glatta och lätta art. Men ofta hvart ock sig stal min blick med sin stumma fråga, till svar den fick blott din tomma råga. Du underbara och vackra snara, — hvad är ditt namn, o Köpenhamn?

Min blick på spaning greps af en aning, när torftig tös omkring hörnet frös, — med något drag uti minen, gången, af sprödt behag och kommen, gången som syn i blunden, kort som sekunden ... Var det ditt namn, o Köpenhamn?

6.

Högsommardag i skördetid. I runden vid haf och himmel blåna. Små vågor skvalpa mot kiselstrand med höggul sand, och lien skär i stråna.

Små kårar komma och gå och dö å Östersjö. Det är ljufligt att drömma och ana. Därinne i skuggan af bokesal, grön och sval, jag skymtar dig, jomfru Dana.

Jag stiger ur hafvet i middagsglöd. Full och röd, din mun utur skogsdunklet dårar. I smörgul stråhatt du rodnar varm, och tung går din barm som rågfält vid sakta kårar.

7.

Vid Sortedamsöen, mot österbro ett vänligt kvarter i idyllisk ro sig breder fjärran från staden. Dit når intet tramp af dess larmande sko, och småborgarbo till småborgarbo sig sluter, raden vid raden.

Små envåningshus med frontespis. I försommartid med blånande dis små blomstertäppor skina i varmaste solbadd helaste da'n med blå hyacint och röd tulipan och syrener gredelina.

Där — typ för Danmarks jeunesse dorée, med etsande vits, med gratie, med stilettförfinadt löje, — du, kräsne och lystne rikemansson, dig slagit ned uti fattigmansvrån för ditt sentimentala nöje.

I lilliputsrum som en fågelbur, ett sirligt dockskåp med tak och mur, du tronade, tvättad och tvålad. Du satt

där, bräcklig och pyntad och fin, en nipsfigur af sachsiskt porslin, af en konstnärshand bemålad.

Af dygnets tråkiga tidningsgräl du svarfvade nipspjäser fulla af själ, och smidde sirade uddar. Men den lifvets essens och flyktiga norm, som du klädde i stilens läckraste form, var döden på silkeskuddar.

8.

I Tivoli en julikväll med instrumenters gny och gnäll och fyrverkspjäsers blixt och skräll och allahanda låtar. Mångtusenhöfdad, af och an sig mängden ringlar, om hvarann arbetare och gentleman på ljusa och skumma stråtar.

Vid pantomimen, som sig kvar har dröjt från mormorsmormors dar, som fordom Pierrot ännu har sin lek med Colombine. Och strax bredvid, där Lumbyes kör sina rytmer ut i vimlet strör och valsen fot och hjärta rör, har Sören sin med Trine.

Vi sitta glammande hos Nimb; vi höra sorl och se på stim. Det står som klang af dina rim ifrån koncertrotundan. Så lyfta högt vi våra glas och det blir tyst i vårt kalas. Oändligt djup och fri från fras minuten tyckes blunda.

Med krusigt vajande skägg och hår, en sagans rese, du för mig står. En plötslig solglimt lyser och går öfver de öppna dragen. I tystnaden, i dina spår, från Tivolis alla vinklar och vrår emot mig en samlad malmklang slår af starka hjärteslagen.

Hvad här i kväll är sammanträngdt, hvad här blir tänkt, hvad här blir kändt, den drömmens bästa doft, som mängts i lifvets värsta älta, — jag allt hör brusa i din sång med segelflykt och lukt af tång och med dess öfverfulla fång af hafvets sol och sälta.

9.

Rötmånadsvarm dagen flåsar. Vid fönsterkarm i halfsömn jag dåsar. I stekande gass hvila vikens stränder. I dammens vass sofva änder.

På stadsgatan, tom och utan skugga, orörlig och stum en man med snugga. I grönska djup hustak af tegel stå röda på stup i vattenspegel.

Med slammer och smäll därnere i köket man styr och ställ med middagsstöket. Sin ljudliga sång en flickröst sänder kring vik och vång och slumrande stränder.

10.

Bortom nyplöjda svarta tegar och gul åker- stubb står ute i synranden tallskogen som en tät, höggrön mur, öfver hvilken ung blandskog här och hvar är upphängd som flikar af en violett slöja. Det skymmer, och himlen börjar hvitna. Det blir tomt på vägarna; och långt i fjärran tänds ett ensligt ljus. Och tystnaden glider ned i tomheten och fyller den och blir stående. Då är det som om något sprängdes i själen. Man blickar in i sig själf och lyssnar in i sig själf och ser det ensliga ljuset i fjärran brinna därinne. Och själen gjuter sig ut, och blir ett med naturen, med kvällen, med tystnaden — gjuter ut allt sitt innehåll, såsom blodet ur ett sår. Det är smärta, det är vällust, halft ångest halft längtan — ett minne af något bortom tid och rum, som man icke vet om det är något som varit eller något som stundar.

11.

Fall, fall, ymniga snö, i hvita och tysta dagar! Ty så kommer sol och så kommer tö med blommor å fält och i hagar.

Fall mjukt, fall tätt öfver gård, öfver slätt och sofvande, vida skogar! Nu är julestök uti stugor och kök och i alla lador och logar.

Fall vänlig och hvit öfver släp och slit, öfver döda och lefvande grafvar dem som sorg hafva fått och styfbarnslott och som vandra med tiggarstafvar.

12.

Hur träget ock man kältade och dömde i hastverksgörats plit med mitt och ditt — i Holbergs land man aldrig helt förglömde, att hvardagsdräkt kan hafva skönhetssnitt.

Ty mer än larv är sommarbådarn fjäril, fastän en luftig form blott, skär och skör; och konstverksform är Delfterflaskans käril, hvari det hälls en söt och stark likör.

Och diktarn, som vår själ, dess färg och rytm, beskrifver, åt känslans tysta spel ger samma fina ans, hvarmed en blomsterkung i Holland tåligt drifver hos tulipanen fram en dyrkad färgnyans.

13.

Jag drömde som barn vid Kärnan i Helsingborg. Inunder mig gammal kyrka och gator och torg; och bortom den rörliga, skeppsfyllda hamnens rund blått uti solskensglitter Öresund.

Då kunde det komma dagar i långan rad, när vindstilla låg och tyngde på haf och på stad och fartyg började skockas i hundravis med slappa segel i väntan på lyftande bris.

De hvilade sida om sida, både stora och små, och bildade milslång gata af reling och rå, där ångarna kilade norrpå och söderut och örlogsman fick från Kronborg sin muntra salut.

Som barn jag icke kände en skönare syn. Medan solen dalade sakta mot hafvets bryn, tankarna foro vida på långväga fart och styrde som hafsfåglar kosan, de visste ej hvart.

Och än ej jag vet ett fagrare stycke jord att fira med sångens sonligt smekande ord än kulturens gamla glänsande farled i nord och hvilande skepp med budskap från världen ombord.

III.

I PICKELHUFVANS LAND.

*

1.

Upp marscherar furuskogen, disciplinen städse trogen, stretar grå och låg i sanden — högsta tall i främsta randen, själf allena kavalleri, allt det öfriga infanteri.

Skrider stram en ståtlig sträcka. Upp marscherar nästa räcka. Alla magra af dieten — högväxt tall går stolt i têten, själf allena kavalleri, allt det öfriga infanteri. Vinden piper bleckmusiken. Öfver vallar, öfver diken går den tunna kavalkaden — högrest tall i första raden, ensam herre och german, allt det öfriga vendiskt kram.

Kompaniet ut sig breder: många långa glesa leder utaf grå och magra tallar och en tall som alla befaller, ensam herre och german, allt det öfriga vendiskt kram.

2.

Upp marscherar gaturaden i den stora rikshufvudstaden. Ljudligt nalkas bleckmusiken, som har kullblåst välden och riken — ensam, i spetsen, kavallerist, allt det öfriga infanterist.

Tram tram, pickelhufvevakten! Mänskomassor stampa takten, män och kvinnor, barn och gubbar, silkeskjortlar och trasiga stubbar, lutter vendiskt infödingskram — till häst rider stram kolonistgerman.

3.

Första dagen studerar jag Friedrichsstrasses pioner: damer med högst robusta behag och af ytterst solida doner. Plumpa och röda, doftlöst de glöda. Sunda af biffar, stekta i fett, blomstra de — mustig älsklingsrätt för framtidsmusikens ämnessvenner och äkta preussiska männer.

På Leipzigerstrasse nästa dag stockrosorna ser jag blomma. Upp de marschera, slag i slag, stora, gula och tomma — hårda och beniga, långa och seniga, makar och mödrar till män som förstå, att lifvet är tall och sand och strå och att märkerns pansrade näfve allena kan världen frälsa och ena.

4.

I fjärran synrand i majljus dag sig sandåsar kullra och höja. Mot högblå luft och i mjuka drag sig linjerna bukta och böja. Och vidt öfver himmel och flygsandsberg Saharadager och ökenfärg.

Vid svartgrön barrskog i öde brand blickarna hvila och dröja. I tindrande luft öfver hvitgul sand sväfvar den skäraste slöja — en hugnande, blossande rikedom: det är Werders fruktträd, som stå i blom.

5.

I Friedrichshagen vid Müggelsee, i barrskogsbrynet vid stranden af Spree man ligger i gräset och äter. Det doftar varmt, och himlen är blå, och solen skiner med undran på teutonisk fête champêtre.

I fjärran fångar min tanke och blick det gamla vendiska Köpenick med minnen från flydda tider. Med röda tak och murar grå det hvilar bak löfskogskantad å, som täckt sig snor och vrider.

Med ölet och tilltugg i stigande gny det släppta tumultet står högt i sky och porslinspropparna knalla. Lutter framtidsmän ibland nutidsskarn, med många hustrur och inga barn — de äro församlade alla.

Ej längre en vanlig socialist, ej ännu en vanlig anarkist, min vän filosofen funderar. En underklassfru och en sidenspets bilda hans trängre familjekrets, med hvilka han demonstrerar.

Med renaste, blekaste, högtyska mål, som af dialekt ej ett tonfall tål, han rät och slät briljerar. Men af tvingande klokhets- och hälsoskäl hvar morgon sin bak han för eget väl i ett ämbar med vatten placerar.

Hans granne, poeten af tidsenligt slag, bär gubbens grinande dödskalledrag under höljet af tjuguåren. Han renskrapad är blott en kristlig ung man, hvars fantasi aldrig vidare hann än till getterna och fåren.

Han själf var den speldosa, som till dinern han hemma ifrån sin privata scen lät ljuda för sina gäster. En bit var rysk, och den nästa norsk, romantiskt fördrömd, realistiskt morsk — occasions af billiga rester.

Nummer tre är en fullmåne, trind och röd. Han lefver af räntor. Hans far är död, se'n på sjuttiårsdådet han jobbat med utkantstomter. Hans son åt sig fet; med ärfda kuponger i svett han slet, medan anarkistiskt han snobbat.

Och dock har han eget godt renommé: på själfuppoffring han prof kan ge, när fan far honom i blodet. Till partivän, som smäktar bak lås och bom med hågen tung och med magen tom, att smuggla en korf, har han modet.

6.

Mången gång jag såg bakom det svarthvitas schematiska gallerruta och riksteaterns målade, döda kulisser, vajande som en väderflöjel under det tomma vädret — mången gång jag såg breda sig därbakom i de brutna linjer och de brutna färger, som äro lifvet, en landskapskarta utaf folkets själ.

Och ofta trängde upp till mig ur djupet genom larmet af kommandorop och trumma, teaterpatos och boksvada, kalla som stål och papper, den varma klangen af en stilla stämma. Oftast hände det mig, när jag någon kväll på Ringbahn blickade in i de upplysta köken och rummen å baksidorna till husen i småkvarteren med en ensam kvinna vid spiseln och en familjegrupp kring bordslampan — eller när en dörr stod på glänt till ett dansställe ute i förstäderna och ut till mig trängde tonerna af en folklig slagdänga med smekande och melankolisk dansrytm som af »In Grunewald ist Holzauktion».

7.

Det skyggt ömtåliga, veka behag, som adlad kraft ger sig själf till lag — den safvens trängtan ur mörker och stoft att lysa och fägna med blomma och doft — den drömmens must och den tankens märg, som åt lifvet ger lust och åt hvardagen färg — å sandfält vida och öde de ligga här, dömde och döde.

Det vackra lättsinnets fjärilsspel — den goda kulturens arfvedel — och flamman, som stiger i nedan och ny ur skaparande och konstnärsgry, släckes och kväfs som ett vådeldssken och jordas och gräfs ned bland dödningeben — i en stad af kvadrater af stenar i stället för mjölkrika spenar.

8.

Vid horisontens rand, där solen skiner ned på naken hed, ses hundratusen pickelhufvor glimma. I långa linjer och med fyrkant bred i täta led fram hundratusen uniformer stimma.

Vid horisontens andra fjärran bryn en annan syn af hundratusen lika arbetsblusar. Mot trummans hvirflar djup och unison samma ton i dur ur hundratusen strupar brusar.

Så kampen står på högst förenkladt sätt om våld och rätt emellan hopars enhet i slutna leder; och allt som icke rörer frågan nöd och dagligt bröd, det kläms ihjäl och trampas sönder och neder.

9.

I kvällsbelysning jag såg i går på Friedrichsstrasses mänskoflod, som steg och sjönk och svällde ett lifvets tjocka, svarta blod, som fram ur tidens öppna sår i tunga flöden kvällde.

Det mumlar doft från bräddtrång bäck, som mellan husen, klämd och rak, inunder ett ljushaf flyter och mänger sig stinn med skarn och träck ur underjordiskt djup kloak, som opp i dagen bryter.

I elektriskt sken vid närmsta hörn med plumpa former på plumpa ben en riksjungfru ut sig bjuder; och oppe

i mörkret rikets örn skriar efter åtelen, medan stormtrumpeten ljuder.

10.

I den tråkiga och öde nybyggnad i Berlinerstil, som heter det Tyska Riket, satt jag samman med de eröfrade provinserna och drack ur römerglas det förfalskade vinet från Rhen. Allt var skinande och skriande nytt med glans af kattguld och all den falska godtköpsgrannlåt, som en parveny kan hitta på i sin smaklöshet; men öfverallt trängde de tjuffota och klåfingrade smutsfläckarna allaredan igenom på de hvitmenade och bemålade väggarna och taken.

Polacken var småfolksbarn. Det låg något af katt öfver hans ansikte med det spetsiga, askgula skägget och de gulgrå ögonen samt i den böjliga kroppens mjuka och tysta rörelser. Han spelade drömmare och var en intrigant; och ingen visste, hvar gränsen gick fram mellan falskt och äkta rus. Han var öppen af beräkning och sluten af pose; sin lidelse som människa och ande tände han själf på och lät gå ut igen; äkta var blott hans psykologgymnastik och hans rancune.

Hannoveranaren var af godsägare- och officersfamilj. Han bar prägeln däraf i sitt yttre. Med ansiktsdragens uttryckslösa regelbundenhet och hållningens tomma stilfullhet påminde han om de mest förfinade kulturalstren af sitt hemlands lätta och spänstiga hästras. I sin tystlåtna och kyliga melankoli var han typen för hvad man i ungkarlslag kallar en bra pojke.

Rhenländaren var af den högre byråkratien. Han var till sin person som till sin begåfning hvarken fågel eller fisk, lite af hvarje och summa summarum det rena ingenting. Han kunde hvarken spela eller vara något själf af egen nåde. Han sökte öfverallt hos andra för att finna något som han kunde utge för att vara honom själf; och därvid blef han aldrig annat än en opersonlig eftersägare eller ock en vrängd karikatyr; och det ena sårade hans ärelystnad, liksom det andra stötte hans naturliga räddhåga och af uppfostran bibragta smak. Sålunda gled han ständigt efter alla dessa utflykter och försök tillbaka in i sin egen nullitet igen; denna var det enda som växte med honom själf, och den var och blef den förtrollade krets, ur hvilken han aldrig kom ut.

Bairarens namn var medeltida feodalborg. Personligen var han en däst och blekfet herre, och amatör i den modernaste af all modern humbug: Han frambesvor nämligen andar medels bordsknackningar — utan att man blef riktigt klok på, om han därvidlag dref med sig själf eller omgifningen eller andarna. Troligast var att han njöt af sin egen öfverlägsenhet på den billiga och bekanta omvägen af andras förmodade dumhet och godtrogenhet att taga honom på fullt allvar. Han gjorde närmast intrycket af ett klerikalt konkurrensnummer mot »Fliegende Blätter».

Jag anade verkligen ej, att de fyra herrarna betraktade mig som en ny olycksbroder i deras lag. Nu är jag fullkomligt öfvertygad därom. Jag hade aldrig förnummit detta så klart som då en grönsaksgumma på torget i en liten bergsstad i Vorarlberg en dag ställde den samvetsfrågan till mig, om Sverige verkligen inte låge i Preussen.

11.

En hvit och knubbig baiersk flicka med bruna ögon och svart hår frågade mig en dag, då hon bar fram den skummande bieren, om jag visste hur det gick till, när pickelhufvan upptäcktes. Då jag verkligen måste svara nej, satte hon sin lilla näpna trubbnäsa i vädret och berättade följande:

En af Preussens allra största män, och en af dem som alltid uträttade det bästa, när de svulto, grubblade en dag vid stranden af Spree öfver lifvets och Preussens och sin egen mages gåta. Marken var hvit af snö, så

långt ögat kunde se; Spree flöt svart, och skogen stod svart; och den store mannen tyckte sig sitta midt på den preussiska flaggan.

Midt emot honom gungade på den yttersta ändan af en tunn gren af en förvuxen al en orörlig och graftyst kråka. Den store mannen stirrade oafvändt på denna svarta prick i det hvita, tills kråkan ändtligen öppnade näbbet och kraxade. Efter en halftimmes förlopp kraxade hon ännu en gång; och när nästa halftimme förflutit, omigen; och så vidare en hel half dag.

Men i en tall strax bredvid satt den tjufaktiga skatan och vippade och guppade med sin svarthvita stjärt af lutter otålmodighet öfver att den store mannen då inte ändtligen kunde uttyda, hvad hennes kusin och väninna kråkan kraxade. Och när kråkan nästa gång kraxade, skrattade hon till med samma ljud så gällt och skärande och genomträngande, att den store mannen långt omsider begrep, att det ena gången hette: stjäl! och den andra gången: tag! och så omigen: stjäl! och så omigen tag! och så vidare.

Den store mannen stod just i begrepp att resa sig, efter att ändtligen ha funnit lösningen på lifvets och Preussens och sin egen mages knorrande gåta, då hans blickar föllo på en nattuggla, som satt i en gammal lind med uppåtdragna mungipor och hängande näbbsnabel och en tjock gul hudhinna nedfälld öfver de stora runda syngluggarna. Och ugglan upphof sitt näbb och tjöt på en gång till, och den store mannen stannade och lyssnade med vördnad:

»Du har hört den sanna vishetens ord, min son. Men glöm inte mig och att man bör verka, medan natt är.»

Den store mannen hade fallit på knä. Ty ugglan hade plötsligt fått ett par mustascher, som stucko rakt upp i hennes ögongluggar; och på hjässan satt en pickelhufva.

12.

Kraft, men utan manlighet; fräckhet utan smidighet; fantasiens osinnlighet; gemenhetens öfversvinnlighet; köpt för en obetydlighet, och i allo sämsta billighet; geschäftsintressets vänlighet och lurendrejeriets oändlighet, — var Preussens makt och härlighet, som är och varar i evighet. Amen.

13.

Det nya kulturfolket delar sig i de dummare och de klokare; och valet är fritt att antingen bli den besnokade eller en snokare.

Det alldeles icke förbjudet är, att fritt och fullt bruka tungorna. Men erfarenheten med skärpa lär, att lätt det kan slå sig på lungorna.

Hvar man sträfvar nidsk i Borussias spår: att från en fattig stackare, som svalt i sitt bykyffe ännu i går, på en dag bli en tusans rackare.

Din Siegessäuleslinka med svärd och gevär du rest. Men en ännu drygare andel har, att du varit och är en feg och ertappad bakdörrsmygare.

14.

Mångt spegeldrag har mänskan af naturen fått för sitt lynnes art och djupsta grund; och syskontycke bär hon starkt af djuren: den ena liknar räf, den andra hund.

I djurkretstecken mänskoöden tyddes med hokuspokus och de vises sten; och jordens mäktige med rädsla lyddes i djurformsdunkel med mysterens sken.

Så är den ene än en fruktad gädda, som slukar allting, stark och glupsk och morsk, och skyddar tvillingen bland gräddans grädda, som är en bukig karp och menlös torsk.

15.

På Bismarcks kala hjässa vuxo trenne hår — å trång, steril platå i spridd förening. Och nu, bakom den store mänskoslaktarns bår, det gamla skämtet fått en allvarsmening.

Hans dödskalle bär en skrift, förvittrad, plump och grå, på hvilken släktet länge än kan stafva, — bär våldsmaktsvapnet af tre stora krönta H, i hvilkas tecken folken skolat slafva.

16.

Först, i sträckmarsch, hela armén; — magen in, gumpen ut, strama ben!

Därnäst: gråmantelsspöken ... generalstaben ... vidare, vidare!... nur ordentlich traben!

Så: öfverste dalai lama och herre, ridande på sin Rosinantemärra.

Till sist med toffel och käpp rusar damen, — Gud vare oss alla nådig, amen!

IV.

I KATOLSKT HÖGKVARTER.

*

1.

MARIA SNÖ.

Å högplatå, kring sluttningar, i dalar de härska ensamt, — solen, snön och isen; och allt förtonar i den gyllne disen; och allt är tyst; och ingen stämma talar.

Men öfver vidder, som sig stålblankt glätta, re'n falla dagrar, blånande och ljumma; och öfver klyftorna, de fruset skumma, det darrar varmt kring tinnens hvita hätta.

När droppande och blidt mot kväll det lider, står din gestalt midt i det hvita tomma, — en vårens första bleka skära blomma. I rosadräkt du sakta mot mig skrider. *

En svartgrön tallskog på det branta stupet mot höjden klättrar och i stormen susar; och strid och grön en bergflod far och brusar och slår sitt skum opp ur det mörka djupet.

Å bron, där strömknät sig mot stenen bryter, mot fond af sol och snö och djupblå dager du smärt och spenslig står. Men stormen tager ditt blonda hår och till en strålkrans knyter. *

I höglandsnejd, där alla vägar sluta och snön låg hvit på skogen och på branten, jag skönjde i ett hus vid gångstigskanten ett kvinnoanlet bak en suddig ruta.

Med mjällhvit hy och dragen stora, rena, det lyste matt ur halfskum dag därinne. Kring öppna halsen stod ett bländhvitt linne, och svart låg håret ikring hjässans bena.

Två bruna ögon under hvälfda brynen de mina mötte ... Och som snö förrunnen var fönstermålningen, —

förglömd, försvunnen var mästerduken och den drömda synen.

2.

En sommardag med alplandsvind jag styrde in om piren, där vänligt myste das Münchener Kind med rättikan och bieren. I hvartannat hus det skänktes öl, i hvartannat antikviteter. Man stod till halsen i preussisk pöl och böjde knä för Sankt Peter.

Bastard af allra sämsta smak, du bråddes på nord och söder — det ena framtill, det andra bak, en dubbelmask af två bröder. I hofarkaden i galghumör jag såg dig med häpnad vandra: din ena byxa bar gulhvit kulör, och svartrödhvit din andra.

Bland sandfält och träsk ett kapell du byggt med krucifix och oblater. Därutanför pöste du drygt och tryggt, — en bondby med nämdemanslater. Utmed storstadsgator med makadam och pråliga stenfasader vid surkål och bierkrus i bullersamt glam sutto präster och bönder i rader.

Och Isar bullrade myndig och bred, grön å gula bäddar, än glittrande blid, än skummande vred ned mellan grönskande bräddar. Men vackrast dock var das Münchener Kind i sin sida svartgula kappa: en fin och rörlig och brunögd hind på fötter lätta och rappa.

3.

Du lifvets eviga röda flamma, som full och stilla brinner genom dômernas skymning, i murarnas nischer, öfver husens portar och i kvinnornas ögon, —

du alstringsgnista af den första skapelseelden, som klyfde det svarta kaos, —

du mörkröda hvilande droppe af den eviga värmekällan, af elden och blodet, aldrig slocknande och aldrig sinande, — genom kölden och natten, ned genom seklerna och ned genom släktena rinner du i en timme af tystnad och längtan in i mitt väsen, rinner som röd ro ned i mitt öppna hjärta.

4.

Spatenbier, o Spatenbier, du leker mig städs i hågen. För din mjuka hy och ditt blida gry jag blifvit dig troget bevågen. Jag älskar ditt kelet ljusa behag och din oskuldssjäl af en knoppningsdag. Spatenbier, o Spatenbier, du leker mig mest i hågen.

Hackerbier, o Hackerbier, hos dig jag fruktar att stanna. Ty din blick är trolsk och svart och dolsk inunder din skumhvita panna och hemlighetsfullt och bedårande mörk som en bortgömd tjärn bland hvitstammig björk. Hackerbier, o Hackerbier, hos dig är farligt att stanna.

Augustinerbier, o Augustinerbier, jag hälsar dig, tredje i laget, med ditt kraftiga mjöd. Spänstig och spröd, du vinner med allvarsdraget. Med fjädrande fart du sköter ditt värf, — en kylig solglimt, och rättframt kärf. Augustinerbier, o Augustinerbier, du är af det handfasta slaget.

Löwenbier, o Max Emanuelbier, du söta och starka toka! Ständigt och jämt du drifver ditt skämt med de närsynt öfverkloka. Du enkla och nytra småfolksbarn, man fastnar så lätt i ditt falska garn, Löwenbier, o Max Emanuelbier, som du lagt för de mindre kloka.

5.

Med balkonger snidade och sirade och blomsterbrokiga lågo byhusen virade kring bergssjön å gröna ängar;

och ur rococolinjerna och de brutna hörnut- sprången och guitarrerna och cittrorna klingar tondikts- gången ifrån Mozarts och Haydns strängar.

Vid värdshuset Sepp med Resi dansade. Med fjädrar i hatten och i knäbyxor han svan- sade, svarta, med blommor och slingor gröna. I lackande svett han schuhplattlade och kråmade sig och baskade och sprattlade som orrtuppen kring sin käraste höna. När solen hastigt bakom bergen dalade, Sepp till Resi hviskade och talade i skjortärmarna uti sommarkvällen kvafva; och ur det varma kvällsmörkret snart det jodlade och ekade långt inne i bergen, ty Resi Sepp aldrig nekade, hvad Sepp så besynnerligt gärna ville hafva.

6.

Mot ingångsporten till den lilla staden en kväll vi vandra i det gamla Franken. I gulnad häfd vi långsamt vända bladen med kantigt stora typer, medan tanken sin rad af rörligt klara bilder drager i skum och brungrå, sorgsen aftondager.

Med mörk kontur mot blekgrå himmel häfva sig torn och krön och gaflar; och längs murar i gördelrundel klättra, små och snäfva, bland murgrönsruskor liksom fågelburar med många små och skumma rutor husen. Och tätt i dunklet stå de tända ljusen.

Bak bröstvärnsmur på gröna gräsbrinksstupet sig ljusa vägar fram i mörkret trefva, och ån sig snor och blänker uti djupet i Taubers trånga, vinbevuxna skrefva — en duk af medeltida målarsnille, en Wohlgemuth ur Nürnbergs konstnärsgille.

7.

I sommarmorgonens tida timma tänds röd bak rutan en första strimma. Till muntert kvitter från fågelnäbbar jag lyssnar still, medan febern ebbar.

Från kyrktornsuret jag räknar slagen, och solen stiger med sommardagen och ned i blodet i halfblund silar sin lätta, daggsvala, ljusa hvila.

In sveper doften från ängen, marken, från blomrabatter och storstadsparken i lummigt hängande, mörkgrön hvälfning mot varmblå himmel i juliskälfning.

Därnere trädes i ottan dansen af folkets barn uti helgdagsglansen; och vek och smidig intill mig tränger en valsrytm, som i min dröm sig mänger.

Med gula korset på svarta dräkten das Münchener Kind uti morgonväkten på trappan står och sitt ölkrus räcker. Fram andra handen mitt timglas sträcker.

8.

Med mildt förätna drag kring blickens stränga tomhet en hvit och välskött hand han lyfte högt och sade: »Jag ser, du kom till oss med hjärtats rena enfald och hågens varma nit och täckeliga gåfvor. Till gengäld jag ditt lif vill skydda, som mig höfves, ty för mitt eget spel det absolut behöfves.»

9.

I årvis jag hörde en vän af démocratie chrétienne formulera lifsidealet genom att skilja kärnan från skalet. Af misstag skar han godt och kort hela fruktköttet bort; och den lede frestaren var bara byskolmästaren.

10.

Det är corps Monachias stora dag, och dagen till ära man festar: man åker med droska och kusk öfver lag — hvar vagn en student och två hästar.

Med hållning och min af kasern och pulpet, i väntan att töras bli bråkig, studiosus njuter sin härlighet, stum och dum och tråkig.

I Habymustasch och benad svål han skiner — en stelnad svada, en billig reklam för Karlsruhertvål och prima rikspomada.

På Maximilianstrasse spänner sitt band den ändlösa hyrvagnsraden. Genom Ludvigstrasses middagsbrand glider tyst och tom kavalkaden.

Mig, främlingen, stiger ett minne fram ... ett myller af hvita hufvor ... vagnar långs Sundet, och sång och glam till vågskvalp om strandängens tufvor.

Det unga hjärtats melodi slog i takt med böljeslagen och steg som en vipas vackra skri i den tindrande sommardagen.

Öfver täppor i blom och axtung vång och ängar i blomsteryra vi sända en klingande fyrstämmig sång från fader Bellmans lyra.

På backen står kyrkan, gammal och hvit, midt bland de dödas vårdar; där nedanför svettas i middagsplit stora och myndiga gårdar.

Vi hålla i skuggan, grön och sval, och mössorna svänga vi sälla och sjunga i almdungens hvälfda sal »Hvila vid denna källa ...»

Och säflig och bred på sin middagsmat en gårdsdräng i stalldörren väntar; och värdshusets piga, röd och lat, förstulet på köksfönstret gläntar.

11.

I stamslott med lejon af sten, som lystna och glupska gapa, bland förfäders multnade ben den höga familjen Apa än dricker sitt nattvardsvin vid bockskägget af Calvin.

När prins och prinsessa föds, var aflelsen obefläckad: — till läckraste mål här göds en afkomma rufvad och häckad i främmande fågelbon med den enda och sanna tron.

Bland kultgårdens graftysta hop, som en förlåt i mörker dränker, likt ett lefradt och storknadt rop vid tjärbloss blodknifven blänker och droppar i dag och i går som den droppat i hundrade år.

12.

Många sökte, men ingen fann det mjölk- och honingslandet.

Min broder stal skog och grufva åt guldpung och pickelhufva.

För mig blef det nafsiga kråkor mot mina ätbara råkor.

En dröm blott, en soldis, var bandet med det gyllne förlofvade landet.

Feldkirch, Vorarlberg, Österreich, december 1905—mars 1906.

V.

BLANDADE DIKTER.

*

SENSITIVA AMOROSA.

Jag går en töcknig decembereftermiddag i sakta mak från Karlsthor ned mot Marienplatz i München. Luften är för mild för årstiden, nästan varm, och den våta dimman hänger tung och ljum ned ur skymningen. Neuhauserstrasse fyller sig med människor — den svarta, oroliga strömmen glider och snor sig fram genom gatan, som än ligger i fullt ljus, än i halft dunkel. Larmet, vimlet, det stirrande ljuset göra sinnena slöa, uppsuga dem, utplåna dem, och man hör och ser liksom med andra och inre organ. Jag möter personer, hvilka sedan länge icke mer äro mig främmande, utan att jag vet, hvilka de äro; och jag blickar in i ansikten, som jag känner igen, utan att veta, hvem de tillhöra. Trådar löpa mellan nya intryck och gamla samt knyta på ett plötsligt och oförklarligt vis till vid jordade minnen, hvilka nu åter bli närvaro och syn och kött och blod; och momentet nu och momentet då springa öfver i hvarandra som två gnistor, i hvilka åren smälta som bly. Och alla människor skrida fram med större ögon och mindre drag; och vaken och drömmande lyssnar man till en osynlig berättare med bekant och förtrolig stämma ...

Jag gick just förbi en charkuteributik. Dörren stod öppen. Framför disken pöste och bredde sig några tjocka madamer, och bakom dem, nästan tryckt mot väggen, stod en ung flicka, allena, med bart hufvud, en schal öfver den smärta kroppen och en korg på armen. Det fanns hos henne, som hon stod där tålmodigt och väntade, ett visst något som slog mig, utan att jag kunde säga, hvari det låg; det sänkta hufvudet, det eftertänksamma ansiktsuttrycket, den mjuka profillinjen — allt minde mig om något, som jag bar inom mig och som redan var bild, men ännu höljdt i dunkel.

Jag fortsatte min gång, gatan vidgade sig och blef åter helt smal ... med ens klöf sig förhänget, och jag såg mig själf vandra i en annan stad och å en annan gata, som äfven den först vidgade sig och därpå blef helt smal; och jag hörde någon bredvid mig säga på danska: »Jag skall berätta dig en historia.»

Det var på Vimmelskaftet i hufvudstaden vid Sundet. Just en sådan mild och töcknig vinterkväll drefvo jag och en vän från Kongens Nytorv långsamt nedåt Strøget. Han hade stuckit sin ena arm in under min och fäktade, som hans vana var, med den fria handen lifligt och nervöst i luften, medan han talade. Den långa, trånga, vinkliga passagen vimlade af unga människor; med sina små och gammaldags husburar liknade den en korridor i något intimt och gemytligt gemensamt föräldrahem, där också de stygga pojkarna och flickorna tordes bedrifva sina upptåg; och under en gladlynt gudinnas rosiga fjärilsvingar rörde sig tyst och lekande lättfotadt lättsinne.

Min vän var lång och rank, full af verve och rörlighet, med två blanka, bruna ögon i det brunhyade ansiktet, hvilka närapå föreföllo svarta, när han blickade in i det brokiga vimlet omkring oss och alltmer gick upp i sin egen berättelse. Han tillhörde en species män, som icke äro sällsynta i Holbergs och Jakobsens stad — drömmare och skeptiker på samma gång, sentimental och klar, barnslig och kräsen, raffinerad och enkel, en nyfiken finsmakare, som gärna undvek de samhällskretsar, han själf framgått ur, för att i stället drifva rundt öfverallt annorstädes, en flyktig läppjare, men med hela den sega trofastheten i dessa spontana sensationer, hvilka klinga länge och klinga fullt, emedan intet främmande inblandats i dem, samt med en bra karls fullständiga tillförlitlighet ...

Han hade alltså stuckit sin ena hand under min arm och demonstrerade åskådligt med den andra, medan vi långsamt banade oss väg genom trängseln på den smala trottoaren:

— Jag skall berätta dig en historia. Aventure d'amour; gifvetvis.

Vet du hvad, min käre diktare — jag tycker dina kolleger äro mest dåliga musikanter. Jag tror inte riktigt på, hvad de laga samman. Ju värre de åbäka sig realistiskt, ju dummare se de ut, som de paddla omkring i sitt vrövl. Det tar sig ut alltihop som docent och bodknodd; det luras något på en — en teori eller en vara. Människan är rakt inte ett så fysiskt djur, som man vill inbilla oss; hon är heller inte ett romantiskt djur, som blänger svärmiskt, så snart någon himmelsk docka går förbi. Eller låt oss hellre säga: hon är mer fysisk än man menar och mindre fysisk än man menar på samma gång; blott *ett* icke, det gemena mellanmåttet bestämdt icke. Då är den blå blomman för mig vida mer verklighet; ty hvad vi älska hos kvinnan, det är och blir ändock själen, hennes doftande själ, som icke hänger utanpå och för hvar och en och utan hvilken hon är ett tomt käril. Den dricka vi och varda stolta och glada som gudarna. Annorledes är kärleken icke att fatta; och min heller icke.

Till saken alltså: hvad säger du därtill, du grubblare och människokännare? En sådan kväll som i dag, en äkta köpenhamnsk vinterkväll, mild och fuktig och töcknig, råkar jag in i en helt prosaisk delikatessbutik här i Vimmelskaftet, för att köpa ett eller annat. Bakom disken, där alla känna mig, frågar mig någon öfver hufvudena af ett par tjocka hushållerskor hvad jag önskar. Jag försäkrar, att jag önskar ingenting alls så pressant och att det under alla omständigheter först är turen till de tjocka damerna att betjänas. Jag hade nämligen för momentet mist intresset för allt hvad delikatessgeschäft hette.

Framför mig, bakom den slutna muren af hushållerskor liksom jag själf, stod en flicka, en ung varelse, fattigt klädd, ett handtverkarebarn eller en tjänsteflicka. Blygsam och tålmodig stod hon där och väntade. Jag stod också där och väntade. Och därunder förälskade jag mig så som det allra högst händer två, tre gånger i lifvet. Åskådliggör för dig omgifningen! Och hon själf, flickan ... hennes ansikte var ett tämligen besynnerligt påhitt af vår herre; hon hade stora fötter, och figuren var det heller inte vidare bevändt med. Men det hela var en charme, som rakt inte var att hålla ut, om man inte kunde ha den för sig själf. Öfver denna egoistiska böljning, som nu en gång för alla är egendomlig för kärleken, flödade och sjöng dock den andra strömmen: Om jag då kunde vara något för dig, du som står där, och torde visa dig något riktigt godt!

Vintern gick och våren var kommen, den första späda våren; och det finns såsom erkändt intet i hela vida världen, som är så vackert som den första våren hos oss på Sjælland. Jag går genom Örstedparken ut mot »Söerne» till för att besöka min syster. Det lider mot middag; luften är blå och blid och full af dofter, som solen suger ut ur den ångande jorden; öfverallt i täppor och rabatter lysa de första crocus och auriklerna, och nära och fjärran sväfvar det i den mjuka och smekande luften liksom en ljusgrön fläkt — knopparna ha spruckit ut i natt. Och när jag ringer på hos min syster, där jag icke varit på månader, öppnas dörren för mig af den främmande flickan från den töckniga decemberkvällen i delikatessbutiken i Vimmelskaftet. Vill du tro det — så stark och oförsvagad var klangen från den kvällen ännu kvar i mig, då vi nu åter stodo ansikte mot ansikte, att jag närapå hade sagt till henne: vi ha ju sett hvarandra i går kväll, eller hur; och det var mig, som om allt i mig och kring mig blef ljus — ett ljus som omslöt oss bägge i den skumma gången.

Jag firade nu den glada återuppståndelsen såsom den förlorade sonen och medlem af en högt ansedd köpenhamnsk borgarfamilj. Förvånade släktingar infunno sig i min svågers hus vid »Söerne»; och min syster smålog suffisant belåtet, medan hennes tjänstflicka serverade rundt. Själf var jag en fullständigt kufvad fribytare, återvunnen, mogen att gifta mig med någon kusin. Detsamma måste också mitt beteende, mina miner och min konversation ha sagt, ty efter middagen smålog hela den kära familjen slugt och viktigt med händerna sammanknäppta öfver magarna.

Jag satt där stilla och förbluffad, orolig och lycklig. Jag lyssnade bara till steg, som kommo och gingo; jag väntade på de par ord, hvilka denna röst hade att säga, som gick mig rakt in i själen — melodisk och sorgsen, smekande och inträngande. När jag såg upp, såg jag ibland in i ett ansikte och måste då med mina ögon le med; ty var hållningen af denna unga kropp såsom ett stråkdrag på violoncellen och ansiktets profil såsom en folkvisa i moll, så var dess en face såsom ett muntert och trotsigt skratt midt på ljusa dagen. Jag hade aldrig förr lagt märke till att min ansedda familj hade så uttänjbara näsor, som kunde dragas ut i längden efter behag. Jag ville så gärna se in i de klara kastanjeögonen, ljusbruna och mjölkhvita, men de gledo alltid envist åt sidan. Så hade jag att hålla mig till den ena kinden, där ett par fräknar sutto på den hvita huden och där hela ansiktsuttrycket låg — allvarligt och skälmskt, godt och fast, fullt af skratt och vetskap. Dina realistiska diktare skola förklara det för ett muskelspel; jag kallar det för själen. Och jag visste, att när jag kysste detta lilla ställe, var det sorgliga allaredan skedt, såsom pietisterna uttrycka sig. Ty ofta nog, medan hon gick där upp och ned, stod det som en ljusglans omkring henne; och då såg jag med mina egna ögon en liten flicka gå där vid hennes sida med förvånade kastanjeögon och den löjligt runda och kyliga barnamunnen och med sin mors drag, isprängda med mina ...

Min vän knäppte åt cigarren, knyckte otåligt på hatten, bröt af och teg. Vi hade nått ut till Vesterbro.

— Och historien? sporde jag.

— Jaså, historien, svarade han leende. Du har ju allaredan ett helt kapitel. Låt oss nu först titta på, hur våra bättre och stadgade medmänniskor amusera sig på solidare vis! Tjocka ben, och fulla bröst, och det sviniga lirumlarum ...

— — —

En stor sal mottog oss — med ljus och många människor och en orkester framme under scenen, på hvilken en dam skrek och drillade efter sina noter.

DJUPT I VÄRLDENS INNANDÖMEN ...

Djupt i världens innandömen, under lifvet, under drömmen går den starka, strida strömmen af en öde ändlöshet. Utan stränder fram den flyter, bölja sig mot bölja bryter, tungt den vältrar sig och ryter uti natt och ensamhet.

När i dig din blick du sänker, samma mörka vågsvall stänker, samma hvita bränning blänker, tänds och släcks i fosforljus. När i natt och tysta timmar eget öga mot dig glimmar, ur ditt själsdjup du förnimmer alltets tunga ödesbrus.

Så du sitter skum i hågen, när ditt lifsskepp klyfver vågen, och du spänner sträng på bågen under ofärdsfåglars gny. Vingtyst kretsa de i natten, och du hör blott hesa skratten. Mörker rår å öde vatten, hvari inga morgnar gry.

TVÅ VÄRLDAR.

En tafla med älskligt tycke jag njuter från trädgårdsbron: ett tindrande friluftsstycke i läckraste, ljusaste ton.

I spädgröna bladverket leker försommarens ystra ljus, och varmt det ligger och smeker å gräsplan och gångarnas grus.

Smörgula, vinröda skina tulpaner i krattad mull och dofta svala och fina som mjällhvitt ungmöhull.

Bland bugande blomsterskålar i klunga och krans och rad en lefvande flora prålar i stadens promenad.

Det skimrar af parasoller, likt fjärlar på blånande stråt; därunder ett kvitter och joller af kvinno- och barnalåt.

Hvar dräkt är en blomma, en fjäril, hvar mun är en halföppen knopp, hvart öga ett underbart käril, som fyllts utaf sol på dropp.

Då faller en skugga. Där kryper, tusenbenadt och vått och svart, ett monster och dryper på prakten sin slemmiga spott.

Då svartnar och krymper och knäckes all spirande blad och blom. Det blir stumt. Och elden släckes i solgudens helgedom.

Förgängelsen — anletsblek bär den dock skönhetens märke och drag; och bakom den multnande världen står strimman af nyfödd dag.

Och midt i de vrångaste öden står meningen hög och stor; och fram utur själfvaste döden det nya lifvet gror.

Men larven, som allt förödde, där fram den i sommaren gick, — en blick blott, en ond, honom födde, en människas giftfyllda blick.

DRÖMMAREN.

På brinkens gräs han syns med hufvut stödt mot handen. Djupt nere lyser grön och bjärt en bergsäng fram. I krets stå tysta berg med snö på topp och kam, och himlen blå och sval hvälfs högt på hvita randen.

Han ligger utsträckt där, och från det klara höga på pannan, bred och blank, står sol och kylig frid. Och allt blir tyst och lyss — en morgon sommartid — när sakta opp han slår sitt ljusa drömmaröga.

Med min af Pan han ses uti sitt hakskägg draga. Han ler — hans löjes glimt är sorgset vek och matt: »Ett sekel halfljus dag, ett sekel halfmörk natt i ständig växling — det är mänsklighetens saga. När dagen långsamt föds, när dagen långsamt slocknar, man varsnar samma tåg, som jublar utaf fröjd hvar gång det nått en vy från någon liten höjd, — fast mörkret, som de flytt, framför dem åter tjocknar.

Och märkesmännen ej beredt mig större nöje. Väl gesten skrek besatt till hvarje luftstinnt ord; men aldrig än jag mött en bjudande på jord, som sett uppå sig själf med öfverlägset löje.

Blott när ett ensamt par i vårens fägring drömmer med sinnens varma glöd, och ur besjäladt stoft emot mig ångar len en ädel blommas doft, i nuets trånga skal sig evigheten gömmer.»

SPLEEN.

Sjungna förklungna visorna dö. Gömda och glömda minnena bladen strö.

Tomma och stumma åren slå ring — kring lifvet, kring kifvet, kring ett ingenting.

Som trötta och nötta arbetsök i par, ur nöden till döden sitt lass man tåligt drar.

Så näpste vid räfsten för våra synders skull, vi gömmas och glömmas och varda åter mull.

Ty våren och båren rimma på hvarann; och tåren för såren är läkedomen, san.

EN PASSANT.

I gatans trängsel och hastande id jag fångar en blick ur ett öga ... Det är hafvet ... Det blånar i sommarens tid, och hvita lemmar sig löga.

Vid synranden mörknar ännu en by, och sjön går i blygrå krusning. Men plötsligt den blinkar, när sol går ur sky, i en löpande, tindrande ljusning.

Bak köpenskap och tidsfördrif och mänskor som svettas och plita jag ser i fördjupade perspektiv segel, svällda och hvita.

En kvinnlig gestalt — likt en smäcker båt, som mjukt sig gungar och höjer i fullaste vimpel- och tackelståt — förbi mig om gathörnet böjer.

NATT I BAJERSKA BERGEN.

En höstklar kväll af en höstklar dag. I kyrkan slår det elfva slag, och tyst emot midnatt det lider. Och månen kastar på hvita hus sitt ymniga varma och röda ljus, när opp öfver bergen den skrider.

När sista dörren i byn slås i, när sista jublande jodelskri ekat i klyftor och dalar, då rör sig i natten en annan färd, då vaknar till lif en annan värld i människans ande och talar.

Som vägen nere längs sjön bär spår af folkens vandring i tusende år från Kristi och Romas dagar, så ner i hvar människas bildbara själ bäddades släktledens ve och väl i tidernas öknar och hagar.

Den mänskliga andens skaparlek med söka och finna, i lust och svek, som lefver i minne och sinne, nu löser sig ut ur hvar grubblarhåg och blir ett vandrande ändlöst tåg å tandad ås och tinne.

Som ett skuggspel mot natthimlen, blekblå och klar, det sällsamma tåget långsamt sig drar mot dödsrikets svarta klyfta ... Å ängsgröna bädden i dimblå skrud sofver vår längtans och lifsdröms brud under slöja, som ingen skall lyfta.

LIFVETS LÄRDOMAR.

När från min vrå jag plötsligt kom till stora världens slit, det small och rök och blixtrade: hugenott mot jesuit.

När tio lärår gått sin kos, besked jag grundligt fått: det blixtrade och rök och small — jesuit mot hugenott.

En morgonstund, då mitt förstånd se'n länge gått i stå, jag njöt en vacker utsikt öfver Urola och Pau.

TVÅ VÄRLDAR.

I min ungdom älskade jag öfver allt annat mitt folk, och jag älskade det i bilden af ett kvinnligt väsen.

I den första, bleka våren, då sparsamma hvita Bellis lyste ute på de sanka, gula ängarna och råkorna letade efter mask i den nyplöjda, svarta myllan, som rök i den varma solen under de korta middagstimmarna, stod hon inunder mitt fönster nere i trädgården, där de gamla fruktträdens nakna grenar tecknade sig mot den blå himlen och de bruna och gröna skotten spirade upp under skorpan af snön som blifvit liggande — flyktigt hänandad i hvitt och rosa, ett leende bara kring en liten ljusröd mun, en linje blott såsom den smidiga gula pilgrenen. I sommarnätterna, när den röda jättesolen sjunkit ned bakom de vajande sädesfälten och månskenet glänste på de bollade hvita ängsdimmorna och byn sof med sina hvita hus och allt omkring mig var doft och tystnad, satt hon bredvid mig med sitt lösta kornblonda hår och med ögon så genomskinliga och fuktiga som två fulla, skimrande daggdroppar; och jag hörde en sakta klingande röst, som blott var en rytm,

men som vardt en rytm i min själ — melodi och ord och visa. Och när jag ibland smög mig ur sängen bittida på den bälmörka morgonen och vandrade in i den svarta, stumma oändligheten utan horisont och utan konturer, i hvilken ingenting var att se utom några ljus när och fjärran och ingenting att höra utom det dofva ljudet af en fisk som slog i torfmossen, skred hon fram vid min sida som en svart gestalt i den svarta luften, lyssnande till mina stämningar och tankar.

Vid de vilda lagen var det hon som gick som en ängel genom rummet under de korta minuter, då stojet ebbade; och i självfva slammet speglade hon sig och kastade öfver det sin ljusa glans.

Sådan skred hon fram genom min ungdom — gifvarinna af mod och gifvarinna af missräkning, Fylgia och Daphne, hvilkens bestämmelse det var att trasas sönder mot hvarje verklighet, tills jag stod där allena med tomma händer och tom själ — i en främmande värld, änskönt hemma. Ty hon hade alltid stått mig så nära, att jag icke mäktat se, att hon blott var en skapelse af mig själf. Nu är hon död och ligger begrafven ingenstädes och öfverallt och jag vet ej riktigt hvar däruppe; och hennes grafvård af sten bär som inskrift titlarna på mina böcker ...

Efter vandringar och förvillelser stod jag en dag återigen gent emot ett folk, men som icke var mitt eget. Och återigen trädde mig en kvinnobild till mötes, som nu var lika litet en drömbild som jag själf en yngling. I den verkliga världens fulla dagsljus går hon fram i sin varma kroppslighet; och ur det mörker, som hänger framför mig och som jag blickar in i uti mina ensamma och från världen bortvända stunder, strålar hennes anlete plötsligt emot mig, liksom genomlyst inifrån, och på samma gång såsom jag sett det på dagen. Det stiger fram, står där en kort sekund och är borta, utan att jag vet, hur det gått till. Och när jag blickar in i detta anlete med dess af ljus genomdruckna köttslighet — in i dessa ögon och i dessa drag — är det mig som om jag sett rakt in i själen hos folket självt, ur hvilket bärarinnan framgått.

GLASMÅLNINGEN.

Framför mig stå »Englischer Gartens» lummiga träd som en grön murbåge kring plantskolan och drifhusen, och däröfver hvälfver sig den lysande blå högsommarhimlen. Det är söndag och förmiddag, varmt och tyst; och jag sitter vid fönstret. Inom mig breder sig en stämning som af grön skugga och hög luft; min blick glider vidare och tränger in i parken ... jag vandrar på en gul väg, inunder mig skummar och far den gröna Isar, och borta å andra stranden, högt däruppe på den branta Gasteig, står en bänk, hvarifrån man på klara dagar kan se de tandade, blåa bergen teckna sig långt därute i fjärran — en fin och lätt bakgrundsteckning till staden Münchens jättepanorama. Där skulle jag vilja att du sutte, och så skulle jag komma och sätta mig hos dig och skulle taga din hand mellan mina och berätta:

Det var en gång ... För länge, länge sedan, då din födelsestad ännu låg därnere som en liten rund köping bakom sina murar och torn, rundt ikring inbäddad i fält och ängar — i de åren, då Frauenkirche byggdes, kom en dag en främmande konstnär till München. Där hemma hade han gått i skola hos lärare, som åtnjöto stor berömmelse öfver hela världen; och nu hade han vandrat ut i främmande land, från hvilka så månget strålande mästarenamn och så månget lockande budskap nått fram till honom, för att utbilda sig vidare i sitt ädla handtverk. Det gick honom bra — han mottogs vänligt; det gick honom illa — i en skog utanför München blef han lömskt öfverfallen och hittades där till hälften mördad. Han lärde flitigt och fick bygd och folk i sitt nya hemland kära; men den finaste skapelse, som han fick att se, tycktes honom en Münchenerungmö vara, hans nye mästares dotter. Och när han upptagits i det inhemska gillet och dragits in i det gemensamma arbetet på det monumentala byggnadsverket med Münchens Wahrzeichen, förevigade han henne och sin kärlek till henne uti en af de glasmålningar, hvilka ännu den dag i dag smycka Frauenkirche.

Så ungefär lydde en historia, som jag läst för år tillbaka och som jag sedan glömt, men som nu blifvit

lefvande igen i mitt minne. En landsman till dig har berättat den efter gamla krönikor; och på en märkesdag i mitt lif — en högsommardag som denna — visade han mig själf den sköna gåfvan därinne i den svala och tysta dômen.

Jag förekommer mig själf som denne främmande konstnär. Och liksom mitt öde liknar hans, skulle jag ock, såsom han, vilja skapa ett verk, i hvilket du igenkände dig själf — ett verk af min bästa konst, som bevarade din bild åt eftervärlden.

EN VISA OM SVIN OCH FÅR.

Vid middagstid jag vallade min faders får och svin, när vaktepojken hem till gården gick att äta. På gula stubbar lyste då en himmel klar och fin, när icke hela slätten svann i dimma, rusk och väta.

Då pilen blott å vall och väg stod röd i halfmörk dag; och där jag satt försänkt i dröm, och tyst var all naturen. Men ofta ock jag tydde ut en skrift i stora drag — en bilderbok om väderlek och efterhöst och djuren.

När molnen kommo vältrande och skuren stack och sved, jag fåren såg stå bräkande och snälla uti hopar. Men svinen lupo galna bort åt alla håll och led, och grymtande försvunno de bak vallar och i gropar.

Jag fällde månget elakt ord och mången bitter tår, ty i mitt vaktpojksgöra jämt jag kom till korta. Väl fåren glodde snällt på mig; men fann jag svinens spår, de uffade och luffade och voro åter borta.

Jag därför tror, vår herre har mång tung och bitter stund, när sekel ut och sekel in sin mänskohjord han vallar. Väl fåren bräka snällt i skock, men strax vid minsta blund i fyrsprång rusa svinen bort, fast mildt han på dem kallar.

VÄRLDENS HERRAR.

Skymning faller öfver jorden — sakta, blek och klar, i norden, hastigt, mörk och blå, i söder, där en snötopp vinrödt glöder, medan uti flammig väster slockna sista röda rester utaf aftonrodnadsbranden.

Utur mörkret fram i randen utaf skogen ljuset glimmar från en stuga. Rymden strimmar återsken från stora städer.

Uppe går det storm och väder, sträcker ut som lösta fålar; och i fjärran hafvet vrålar.

*

Midt ute på den stora slätten höjer sig en ensam kulle; och på dess topp stå två sällsamma skepnader. Man har länge sett dem röra sig från motsatta håll fram å de slingrande, skumma vägarna; nu ha de mötts däruppe på backen och stå där som två i svart papper utskurna silhuetter mot den ljusa nordiska natthimlen.

Den ena figuren är en massiv fyrkant, med två korta, tjocka ben och ett stort, rundt hufvud, som sitter utan hals på plumpa skuldror, och en spetsig utskjutande mage. Den andra har en lång tunn kropp och långa, tunna ben; det lilla framåtsträckta hufvudet bildar en och nästan horisontal linje med den långa, tunna halsen, och bröstets och magens linje löper konkavt.

»Jag göder, jag binder,» säger den tjocke. »Jag klämmer. Somliga streta emot, och så klämmer jag ännu mer; och så streta de ännu mer emot, och så klämmer jag ännu lite; och så streta de ännu värre emot. Andra åter ge efter; och ju mer jag klämmer, ju mer ge de efter; och när de ge ordentligt efter, då klämmer jag först, så det känns.»

»Göd bra, bind bra, kläm bra,» svarar den tunne. »Dem som ge efter äter du ju själf opp, så dem behöfver jag inte besvära mig med. Dem som streta emot och som komma löpande öfver till mig äter jag inte precis opp, gudbevars, jag är ingen boa constrictor; men jag håller dem ordentligt fast, så att du kan hacka på dem och knäcka på dem alla led och lemmar, tills de äro samma brosk som de som ha gifvit efter.»

»Jag är verksynden,» grinar den tjocke.

»Jag är underlåtenhetssynden,» grinar den tunne.

Och så skiljas de bägge världens herrar åt och skrida i hvar sin riktning utför kullen och fram å de slingrande, skumma vägarna.

När månen går opp och slätten ligger badande i dess ljus, skymta de som två små svarta prickar långt ute i horisonterna, men efter sig kasta de fantastiska, jättelika skuggor — den ena plump och tungrodd som en ödla, den andra skrefvande på smala, långa spindelben öfver byar och städer.

MORITURUS TE SALUTAT ...’

Han ligger nu på strå, som färgas rödt af blodet. Omkring de trogna stå, som gåfvo honom modet: Hästen med de bakåtlagda öronen, tjuren med de rödsprängda ögonen, blodhunden med den långa, röda tungan i det uppspärrade gapet, parasiten, som suger musten och märgen i sin klängande kärlek ... Hans makt som bubblan brast, med skam han ligger slagen. Det faller kväll med hast på lifvet och på dagen. *

En dunkel skepnad går i skum och oviss dager fram mot den fallnes bår — hans hand i sin han tager. På skuldran dufvan står och hvita vingar höjer; i bukter ormen slår kring skepnaden och böjer sitt hufvud mot hans bröst med ögonpar som brinner, när tyst med skolad röst hans herres ordsvall rinner: »Min vän, vi få lof att vända och börja på annan ända; ty annars ha vi bara förtreten af den kränkta mänskligheten. Du har kommit till korta med dina systemer och blamerat dig med dessa emblemer: sugmunnarna och blodtänderna och hornen och hofvarne, som passa för banditerna och bofvarne och de oskäliga djuren, men äro sårande för den mänskliga naturen. Du har kört dig fast i din vrånga uppskattning af värdena och din trånga lifsuppfattning; de voro för grofva och för flacka, och nu få vi backa. Det gäller att väga sina ord. Det går ej an att säga, att naturlagarna döma det svaga att gå under — sådant är hin ondes gemena funder och en gudlös dyrkan af den råa styrkan. Min vän, med mången annan härlig håfva har människan fått i morgongåfva jämte sin odödliga själ en akilleshäl, en punkt, där hon suger till sig krafter ur materiens förgängliga safter, för att i en väsendets trotsiga rikedom svälla och pråla i en fåfäng härlighets blom. Vi, människans lärare och världsordningens bärare, som veta att här klämmer skon, ha här vår mission. Vi gjuta vatten och icke olja på detta bedräg- liga sken; ty det var alltihop blott menadt som en pröfvosten för offervillighet eller själfvisk obillighet. Tyvärr gå de flesta hellre i kvaf vid detta kraf än att låta sig förträas, förslöas och förfäas. Men jag, min vän, har i alla fall lagat om denna simpla historia till en högre och ädlare gloria och skiner som en bebådare af framtidsmusiken, medan du dör som en missdådare under pereatskriken.» *

Aftonrodnans sken har blossat och förbrunnit; Den korta natten re’n har kommit och förrunnit; och på den döende står fal den nya dagen, när beskt han ler med spe i de förvridna dragen: »Om du blir världens herre, går det från ondt till värre.»

KARNEVAL.

I münchener-snöglopp med karneval man envisas leka Söder. Men hujet är tomt och vitsen skral bland tråkiga lustiga bröder.

På cirkuspajasens godtköpssätt man gestikulerar och vränger. Jag söker det löje, som uddigt och lätt insidor utåt kränger.

Pappnäsor, hampskägg och svintrynesgrin, musikskrän och pappersglitter, — vid bieren jag grubblar med mjältsjuk min, hur så man sig roa gitter.

I säfligt tempo förbi mig drar bak rutan ett öde vimmel emellan en träskig trottoar och en sömnig, försnufvad himmel.

Det skymmer. Gestalterna mista kropp, och skriken och skratten förstumma; och gatan kränger sig ner och opp som en larmande afloppstrumma.

Upp till mitt öra djupt nerifrån allt lefvandes alstringssköte det tränger ett doft och hotande dån, som om lemmar mot lemmar sig bröte.

Ett irrbloss lockar min blick dit ner, där i urlust köttsligt man festar. Och skinande hvita väsen jag ser, som famnas af ludna bestar.

Undan med rädda och lystna skrän en honkvinna rultande hastar, men stannar i lusta het och frän, åtrådd af drilska gastar.

Glåmig och bister och tung som bly, tidernas morgon bräcker. Till askonsdagens hufvudbry den människosläktet väcker.

PÅ FLACKA OCH TOMMA HÖJDER ...

1.

På flacka och tomma höjder i stelnadt och stirrande ljus homunkeln har galla fröjder i grintrött sus och dus.

Ej solljus, som värmande lyser på hvart i dess egen färg; men en dager, där jordsonen fryser in i sin innersta märg ...

I djupet, i mörkret tiger en blick, som är fuktig och varm; och ångande doften stiger från blomman vid nattens barm.

Ty lifsens källsprång rinner i dold och tillgrodd trakt, där rosa mystica brinner och ruttnar i syndig prakt.

2.

Grupper och typer, som jag möter på gator och torg, slår en okänd och konstförfaren hand in i den väf, hvari den samlat alla trådarna af drifvande makter och pockande intressen; och den tecknar med dem uti få och stora drag samtidens krönika — figurernas växlande mångfald och händelsernas slingrande serie.

Men det var en middagsstund i en åldrig bokskog i Skåne som tillvarons ljusa fé kysste mina läppar, med sin mörka trollblick hvilande i min — en middagsstund i högsommaren, då solskenet stod stilla mellan bladen och rådjuret skymtade i det nära snåret, orörligt med sina blanka ögon och sin fina, vädrande nos, och ekot af en kvinnostämma dog hän långt borta uti tysta skogar.

DE BÄGGE VILJORNA.

Jag varnar dig för viljorna, som taga hvar sin lejondel och härska uppå tiljorna i denna världens sorgespel.

Den ena är den baggiga som luktar skägg och gammal bock, den raggiga och taggiga, som stångs och sticks med lock och pock.

Den andra är den rakade, med hökens näbb och räfvens grin – den tvättade och lakade, med knipen mun och sluten min.

Den ena bringar öfningar, hvari det kyls, ditt heta blod. Den andra bjuder pröfningar, hvari du lärer tålamod.

Så efter små förlöpningar af galenskap och kyss och kif med regelbundna löpningar du spelar ut till slut ditt lif ...

Jag älskar icke viljorna, som göra världen kall och hård. Jag älskar mera liljorna och rosorna i blomstergård.

München 1902 – 1903